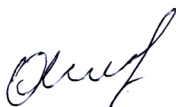

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

БАЧИНСЬКА ОЛЕСЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 94::79(477)"1918"

**РОЗВИТОК ВИДОВИЩНИХ ФОРМ МИСТЕЦТВА
В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

07.00.01 – історія України

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Кам'янець-Подільський – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Трубчанинов Сергій Васильович,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
доцент кафедри історії України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Телячий Юрій Васильович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
професор кафедри суспільних дисциплін,
проректор з науково-педагогічної роботи;

кандидат історичних наук,
Герасимов Тимофій Юрійович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського,
докторант кафедри історії та культури України.

Захист відбудеться 30 червня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 71.053.01 у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14, ауд. 23).

З дисертацією можна ознайомитись у читальному залі історичного факультету наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14).

Автореферат розісланий «27» травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук, доцент

І. А. Опра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Видовищні форми мистецтва добре зрозумілі глядачам/слухачам своєю вражаючою ефектністю і мають здатність надовго залишатися у пам'яті, свідомості, підсвідомості. Вони не лише відображають реалії буття населення країни, але й пропагують модель його розвитку на майбутнє, формуючи спосіб мислення і поведінку. Видовищні мистецтва, як складова культурно-духовного життя, тісно пов'язані з іншими формами буття суспільства, активно впливають на його життєдіяльність.

Сьогодні в Україні піднімаються на державному рівні, ініціюються громадські питання інформаційної безпеки. Так, 5 лютого 2015 р. Верховна Рада України внесла зміни до деяких законів України щодо захисту телерадіопростору України. Зокрема, було заборонено розповсюдження та демонстрацію фільмів, які шкодять національним інтересам України. Відтак Державне агентство України з питань кіно (Держкіно) заборонило десятки російських фільмів і серіалів, анулювавши їхні прокатні свідоцтва. Пріоритетним завданням Державного комітету телебачення і радіомовлення України визначено захист національного інформаційного простору шляхом запобігання внутрішньому і зовнішньому інформаційному впливу, який загрожує інформаційній безпеці держави, суспільства, особи.

В умовах, коли видовищність заповонила культурно-духовний, громадсько-політичний простір українського суспільства, актуалізується питання історичного аналізу розвитку видовищних форм мистецтва. Період Української революції 1917–1921 рр. і, зокрема доба гетьманату Павла Скоропадського, коли у культурно-духовному житті України було найбільше зрушень і досягнень, особливо цікаві з погляду наукового вивчення даної проблематики.

Актуальність теми обумовлена й тим, що видовищні форми мистецтва в період Української революції у вітчизняній історіографії недостатньо висвітлені. До сьогодні немає спеціальних робіт, присвячених розвитку видовищних форм мистецтва в Наддніпрянській Україні у добу Гетьманату.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за комплексною темою «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів до сьогодення» (номер державної реєстрації 0110U004634).

Мета роботи полягає у дослідженні розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського в історичному аспекті.

Для досягнення мети поставленні наступні дослідницькі **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробки теми, визначити ступінь нагородження фактичного матеріалу в історіографії та коло нез'ясованих питань;
- визначити інформаційний потенціал архівних джерел, періодики та опублікованих документів з історії театру, кінематографу, музично-хорового та

естрадно-циркового мистецтва в Україні за Гетьманату, з'ясувати їх репрезентативність щодо висвітлення проблеми дисертаційного дослідження;

- розкрити можливості теоретичних і методологічних засад сучасної історичної науки для вивчення розвитку видовищних мистецтв за Гетьманату, з'ясувати термінологічний апарат дослідження;

- визначити напрями державної політики режиму П. Скоропадського щодо видовищних форм мистецтва та шляхи її реалізації;

- висвітлити вплив перебування окупаційних військ Центральних держав в Україні на розвиток видовищних форм мистецтва;

- з'ясувати вплив місцевих органів влади і самоврядування на розвиток видовищних форм мистецтва в Українській Державі;

- охарактеризувати умови та головні проблеми у розвитку професійного та аматорського театру в Українській Державі;

- показати піднесення та значення кінематографу в громадському житті українців за Гетьманату;

- охарактеризувати розвиток музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва в Українській Державі.

Об'єктом дослідження є мистецьке життя Української Держави як багатоаспектне явище історії та культури.

Предмет дослідження – розвиток видовищних форм мистецтва у контексті суспільно-політичних і культурних процесів в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період існування Української Держави з 29 квітня до 14 грудня 1918 р.

Територіальні межі дослідження обіймають терени Української Держави, що у 1918 р., за тогочасним адміністративно-територіальним поділом, складалася з Чернігівської, Харківської, Полтавської, Катеринославської, Херсонської, Подільської, Волинської, Київської та Холмської губерній, а також Поліської і Таврійської округ.

Методологічну основу роботи складають принципи об'єктивності, історизму, системного підходу, а також історичні методи дослідження (проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, біографічний тощо), без яких неможлива об'єктивна реконструкція стану та розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі у 1918 р.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у тому, що розвиток видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського вперше у вітчизняній історіографії став предметом спеціального історичного дослідження.

Отримані важливі, у т. ч. нові результати, а саме *вперше*:

- висвітлено взаємодію державних органів, місцевого самоврядування, підприємців та громадськості у розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі;

- показано вплив культурно-пропагандистської діяльності окупаційних військ на розвиток видовищних форм мистецтва;

- висвітлено вплив системи тогочасного оподаткування на розвиток видовищних форм мистецтва;
- розкрито шляхи реалізації програми творення Українських національних хорів у добу Гетьманату;
- з'ясовано роль і місце естрадно-циркового мистецтва у культурному житті Української Держави гетьмана П. Скоропадського;
- створено цілісну картину розвитку театру, кінематографу, музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва у Наддніпрянській Україні в добу гетьманату П. Скоропадського.

Удосконалено:

- наукові підходи до вивчення видовищних форм мистецтва та культурно-духовного життя Української Держави гетьмана П. Скоропадського;
- джерельну базу дослідження видовищних форм мистецтва та культурно-духовного життя за Гетьманату;
- аналіз характерних умов розвитку театру, кінематографу, музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва за Гетьманату.

Новий рівень розвитку отримали:

- висвітлення театральної, кінематографічної і музично-хорової складової культурно-духовного життя Української Держави гетьмана П. Скоропадського;
- знання про діяльність численних діячів – організаторів, керівників, учасників творчих колективів і закладів видовищних форм мистецтва.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її основних положень, висновків та фактичного матеріалу для підготовки узагальнюючих праць з історії України зазначеної доби, праць з історії вітчизняних видовищних мистецтв, українознавства, історико-краєзнавчих досліджень, під час розробки навчальних курсів з відповідних дисциплін, складаних біографічних, бібліографічних та ін. довідкових видань.

Апробація результатів дисертації відбулася під час обговорення на засіданні кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 27 жовтня 2015 р. Основні положення виконаного дослідження оприлюднювалися на 13 конференціях (3 всеукраїнських з міжнародною участю, 3 всеукраїнських, 2 регіональних та 5 вишівських), 2 семінарах та під час роботи 3 круглих столів: II–IV Всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю «Науковий діалог «Схід-Захід» (10 липня 2013 р., 7 червня 2014 р., 25 травня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні засоби збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів Національного архівного фонду України» (20–21 вересня 2012 р., м. Кам'янець-Подільський); XXV Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції «Вінниччина: минуле та сьогодення» (11–12 жовтня 2013 р., м. Вінниця); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Духовні витоки Поділля: митці в історії краю» (13 березня 2014 р., м. Хмельницький); Четвертій Могилів-Подільській науково-краєзнавчій конференції (28–29 вересня 2012 р., м. Могилів-Подільський); XIV Подільській науковій історико-краєзнавчій конференції

(14–15 листопада 2014 р., м. Кам'янець-Подільський); ІХ–Х наукових семінарах «Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.» (12 грудня 2013 р., 15 грудня 2014 р., м. Київ); круглих столів: «Гетьман Павло Скоропадський та його роль в історії України» (29 квітня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський); «Кам'янець-Подільський – тимчасова столиця УНР» (4 червня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський); «Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр.» (2 липня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський), а також конференцій молодих вчених та звітних наукових конференцій викладачів, докторантів і аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2013–2015 рр.).

Публікації. За темою дисертації було опубліковано 21 статтю, повідомлення і тези, з них 7 у фахових виданнях, що входять до переліку ДАК МОН України з історичних наук та 1 у виданні, що включено до міжнародної наукометричної бази.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійних наукових досліджень. У двох наукових статтях, опублікованих у співавторстві з науковим керівником, здобувачу належить більше 50%, зокрема, опрацьовано матеріали архівів. Всі результати роботи та положення, що виносяться на захист та складають її наукову новизну, отримані здобувачем особисто.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями, логікою розкриття теми та її специфікою. Вона складається зі вступу, п'яти розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Повний обсяг дисертації становить 337 сторінок, з них 183 основного тексту. Список використаних джерел та літератури налічує 1165 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і дослідницькі завдання, об'єкт і предмет, окреслено хронологічні рамки і територіальні межі, методологію, доведено наукову новизну і практичне значення, зазначено про апробацію результатів і структуру дисертації.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»** проаналізовано найбільш дотичну до обраної теми історіографію і праці мистецтвознавчого характеру, охарактеризовано джерельний комплекс, визначено методологію, з'ясовано термінологічний апарат дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Стан наукової розробки проблеми»* охарактеризовано праці з розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського, які відповідно до часу і місця написання, методології та ідеологічного спрямування було умовно поділено на кілька груп: 1) історіографія та мистецтвознавство доби національного відродження і української діаспори; 2) радянська історіографія, мистецтвознавство та історія педагогіки; 3) сучасна новітня українська національна історіографія та мистецтвознавство; 4) іноземна історіографія та мистецтвознавство.

До першої групи віднесено праці учасників подій Української революції 1917–1921 рр., авторів початку 20-х рр. ХХ ст., які працювали в Україні та авторів, котрі емігрували і продовжили роботу в діаспорі. Перше своє висвітлення актуальні питання розвитку як української культури загалом, так і видовищних форм мистецтва зокрема знайшли на сторінках періодичних видань вже 1918 р. Л. Старицька-Черняхівська, А. Ніковський (А. Василько), О. Бродський (О. Вознесенський) та ін. державні і громадські діячі, митці і критики піднімали, аналізували та пропонували у своїх статтях шляхи вирішення проблем театру, кінематографу, естради і цирку. Накладом Союзу визволення України у Зальцведелі була видана збірка статей З. Кузелі про розвиток культури в Україні у 1918 р.

Незважаючи на поступове поширення марксистської ідеології на українську історіографію Наддніпрянщини, в багатьох роботах початку 20-х рр. ХХ ст. культурно-мистецький процес досліджуваної доби висвітлювався неупереджено і достатньо об'єктивно. До перших спроб висвітлити розвиток театру в Україні слід віднести дослідження О. Кисіля. М. Грінченко показав музичне життя українського народу, висвітливши творчі портрети тогочасних композиторів.

В еміграції питання розвитку культури за Гетьманату торкнулися Д. Антонович, А. Рудницький, В. Семець, У. Самчук, М. Семчишин, І. Витанович, Н. Полонська-Василенко. Основні напрями діяльності урядовців в галузі культури висвітлив Д. Дорошенко. Але перераховуючи культурно-мистецькі здобутки, дослідник припустився деяких неточностей. Українська історична наука за кордоном, маючи можливість вільно розвиватися, була позбавлена доступу до історичних джерел. Саме цим і пояснюються ті прикрі помилки, які подекуди зустрічаються в працях учених діаспори.

До другої групи відноситься доробок авторів радянської доби (кінець 1920-х рр. – 1991 р.), що хоча і зазнав впливу марксистської ідеології, проте містить певну фактичну інформацію щодо предмета нашого дослідження. Зокрема, театральне мистецтво досліджуваної доби знайшло відображення у роботах Й. Шевченка, П. Руліна, Ю. Станішевського та ін., українська культура в цілому була висвітлена А. Козаченком. Об'єктивне висвітлення становлення українського кінематографу в період Української революції 1917–1921 рр. було неможливим не лише через ідеологічні догми, але й через засекреченість документів цього періоду (Г. Журов, І. Корнієнко та ін.). Музичні досягнення також не знайшли належного висвітлення (Ф. Лавров, Н. Пирогова та ін.). Історію цирку та естради висвітлювали колишні артисти цирку і мистецтвознавці: Ю. Дмитрієв, С. Кузнецов, М. Смірнов-Сокольський та ін.

До третьої групи входять твори науковців сучасної української незалежної держави. Головні надбання розвитку освіти, науки і культури в Українській Державі показані О. Рубльовим і О. Реєнтом. Колективом авторів п'яти томної «Історії української культури» подано розвиток видовищних форм мистецтва і за Гетьманату.

Політика у сфері освіти і культури висвітлена в роботах Т. Осташко, законотворча діяльність урядовців у цій же сфері – О. Кудлай, утворення і

діяльність ГУМНК – Н. Сорочан, розвиток освіти і культури – Р. Пирога, Т. Осташко. Дослідницею О. Гураль (Кірієнко) в контексті просопографічного дослідження родини Старицьких з'ясовано роль сестер Старицьких в плануванні розвитку театральної справи у 1917–1918 рр. і участь Ю. Старицького в утворенні «Українфільми». У розвідках А. Гриценка, О. Кудлай, Т. Осташко дається оцінка задумам, розробленим програмам та роботі окремих урядовців міністерства освіти. Основні функції театру та їх значення для населення міст України в революційні роки стали предметом дослідження В. Попова; культурне життя, процеси українізації у сфері освіти, науки і культури – О. Янковської. Податкова політика Гетьманату, у т. ч. в сфері культури і розваг, знайшла висвітлення у роботах історика П. Гай-Нижника.

Вивчаючи українське культурне відродження в роки революції, Д. Розовик простежив формування у добу Гетьманату національного професійного театру, музично-хорових колективів, художньої самодіяльності, зародження українського кіномистецтва та ін. Літературно-мистецька інтелігенція, її участь у національно-культурному відродженні 1917–1921 рр. стала предметом дослідження Ю. Телячого.

Громадська ініціатива у культурно-мистецькому відродженні висвітлена Д. Буравченком. Культурно-просвітнього напрямку діяльності громадських об'єднань торкаються роботи Л. Євселевського і С. Фарини, Д. Розовика, С. Фомської, Г. Кучерова, Д. Белого, Г. Журавель, І. Фаренія, Л. Буряк та ін.

Різні аспекти розвитку і функціонування театру за Гетьманату висвітлюють у своїх роботах сучасні історики, мистецтвознавці та ін. дослідники. Зокрема, історик І. Романько приділила увагу вивченню театального мистецтва у 1917–1920-х рр., показала розвиток українського театру як доби національних урядів, так і охарактеризувала радянське театральне мистецтво. Дослідниця Г. Дутчак простежила державну політику в Україні у галузі театального мистецтва впродовж 1917–2000 рр. О. Машевський дослідив культурну політику і практику Української Держави щодо освіти, науки і мистецтва. Дослідження функціонування театрів малих форм Києва 1917–1918 рр. здійснила історик Т. Катасонова. Театри малих форм у контексті культурного розвитку Одеси в першій чверті ХХ ст. стали предметом мистецтвознавчого дослідження С. Думасенка. Історію виникнення, мистецьку діяльність та реорганізацію першого державного театру дослідив мистецтвознавець Р. Леоненко. Державне регулювання розвитку видовищного мистецтва в Українській Державі привернуло увагу фахівців з державного управління В. Купрійчука і С. Яблунівського.

Висвітлюючи культурно-духовне життя доби Гетьманату, вітчизняні історики головну увагу звертають на розвиток культури в цілому і театального мистецтва зокрема, у той же час значно менше уваги приділяється історії кінематографу. Проте історія перших десятиліть вітчизняного кінематографу давно перебуває в полі зору дослідників-мистецтвознавців: С. Безклубенка, Л. Пухи, Р. Росляка, В. Миславського, Ю. Морозова, Т. Дерев'янка та ін.

Музично-хорове життя в контексті культурного будівництва і політики в період Української революції висвітлювали Д. Розовик, М. Кордон, Л. Кушнір,

І. Хома, А. Сова, Ж. Мина та ін. Роботи Л. Пархоменко, Н. Калуцкої, А. Трембіцького присвячені композиторам, диригентам і громадським діячам М. Леонтовичу, К. Стеценку, О. Приходьку.

Увагу дослідників також привертає до себе історія цирку (М. Рибаків, А. Кучер). Окремі аспекти діяльності І. Лебедева в Україні розкрито М. Малихіною. Проте висвітлення циркового мистецтва в Україні доби Гетьманату носить фрагментарний характер.

До четвертої групи належать праці іноземних авторів, що є важливою складовою історіографії теми. Зокрема, дослідження Р. Янгірова (Росія), Ю. Цивьяна (Латвія), Г. Лейдінгера (Австрія), П. Кенеза (США), У. Оппельт, К. Краймера, Б. Кляйнганса (Німеччина) та ін., які присвячені історії кіно в Росії, Німеччині, Австро-Угорщині, пояснюють окремі аспекти розвитку кінематографу і в Україні. Дослідники В. Дорнік (Австрія) і П. Ліб (Німеччина), характеризуючи окупаційну адміністрацію на українській території, окреслили культурно-пропагандистську діяльність Центральних держав.

Аналіз стану наукової розробки проблеми показує, що феномен розквіту видовищних форм мистецтва у добу гетьманату П. Скоропадського не набув належного висвітлення у роботах дослідників. Найбільше праць присвячено питанням розвитку театру, найменше – цирку. Історики, в переважній більшості, зосередили увагу на вивченні різних аспектів українського національно-культурного відродження, державної політики у сфері культури, роботи структурних підрозділів міністерства освіти, культурно-просвітньої діяльності «Просвіт» тощо. Малодослідженими та нез'ясованими залишаються питання стосунків держави і місцевого самоврядування з представниками приватних колективів і закладів видовищних форм мистецтва, оподаткування видовищних мистецтв у регіонах, мистецької пропаганди Центральних держав в Україні, ролі видовищних форм мистецтв у культурному житті Української Держави.

У підрозділі 1.2. «*Джерельний комплекс дисертації*» охарактеризовано писемні джерела дослідження, сукупність яких нами поділена на такі групи: неопубліковані (архівні) документи та матеріали; опубліковані збірки документів і матеріалів; документи особового походження; періодичні видання.

Загалом було опрацьовано 61 фонд та використано 282 справи з 15 архівів України (2 – центральних, 12 – обласних, 1 – міський); Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; 2 музейних установ (Державний музей театрального, музичного і кіномистецтва України, Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького).

Неопубліковані документи і матеріали представлені широким спектром законодавчих, нормативних, розпорядчих документів центральних органів влади, через які прямо та опосередковано визначалася і регламентувалася діяльність театральних та ін. видовищних закладів, колективів та окремих представників видовищних форм мистецтва. За документами місцевих органів влади і самоврядування простежено динаміку культурно-мистецького життя у регіонах держави. Зібрана чимала кількість інформації з приводу оподаткування публічних видовищ і розваг (законопроекти і пояснюючі

записки до них, протоколи засідань міських дум і управ, офіційне листування між органами державної влади, міським самоврядуванням, міністерством освіти та його структурними підрозділами, розписки про отримання проштампованих квитків власниками театральних видовищ, квитанції про сплату податку, збору тощо) дозволила не лише з'ясувати податковий механізм, але й відтворити картину функціонування закладів видовищних форм мистецтва і творчих колективів в окремому місті, регіоні і зрештою в державі. Протоколи засідань театральних комісій при міському самоврядуванні становлять особливий інтерес у висвітленні культурно-мистецького життя в містах. Збережене поточне діловодство урядових і громадських інституцій дало змогу простежити проведену роботу щодо культурно-просвітніх і мистецьких починань.

У Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного були вивчені монтажні листи, збережених кінофільмів та кіносюжетів.

Неопубліковані документи лише частково висвітлюють культурно-мистецьке життя. Тому важливим джерелом з означеної проблеми є періодика. Матеріали періодичних видань різнобічно відображають предмет нашого дослідження та суттєво збагачують його джерельну базу. Офіційним друкованим органом Української Держави був «Державний Вістник», через який і оприлюднювалися урядові повідомлення, постанови, закони.

Було вивчено матеріали газетних фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Державної наукової архівної бібліотеки (м. Київ), Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка тощо. У роботі використано матеріали 66 періодичних видань. Серед них: «Зритель», «Куранты», «Театральная жизнь» (Київ); «Дивертисмент», «Мельпомена», «Театральный день», «Фигаро» (Одеса); «Театральный журнал» (Харків), що були спеціально присвячені висвітленню питань театру, кінематографу, громадського життя.

Використання збірок опублікованих документів і матеріалів, зокрема документів і матеріалів Української Держави, документів і матеріалів, присвячених діяльності визначних особистостей, роботі громадських об'єднань допомогло більш точно розкрити окремі аспекти обраної теми.

Документи особового походження (спогади, щоденникові записи, нотатки) О. Вертинського, Д. Донцова, В. Ємця, П. Коваленка, Д. Козачковського, О. Кошиця, Е. Людендорфа, В. Приходька, М. Садовського, П. Скоропадського, Л. Старицької-Черняхівської, П. Тарахно, О. Ханжонкова та ін. політичних і культурних діячів дозволили краще розв'язати дослідницькі завдання.

У підрозділі 1.3. «*Методологія і термінологічний апарат дослідження*» на підставі узагальнень теоретиків дослідження видовищ і видовищних мистецтв, міждисциплінарних зв'язків, погляду на видовища з точки зору історії повсякденності визначено теоретичні засади та з'ясовано термінологічний апарат дослідження (видовище, видовищне мистецтво тощо).

У роботі, окрім загальнонаукових (аналізу і синтезу, індукції і дедукції, опису, пояснення), були використані і спеціальні методи: проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний, структурно-функціональний, біографічний, просопографічний, культурологічний тощо.

Розгляд фактів, подій, явищ театру, кінематографу, музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва, з розкриттям головних аспектів їхнього розвитку, у логічній послідовності та взаємозв'язку здійснювався із застосуванням проблемно-хронологічного методу. Використання історико-порівняльного методу дозволило виявити схожість і відмінності у розвитку різних видовищних форм мистецтва, розкрити умови діяльності відповідних закладів. За допомогою історико-генетичного методу був проаналізований процес державного регулювання у сфері культури, оцінено ставлення державних і місцевих органів влади до функціонування видовищних форм мистецтва. Структурно-функціональний метод дав можливість розглядати роль громадських об'єднань у розвитку видовищних форм мистецтва через їхню культурно-просвітню діяльність, а також дозволив показати видовищні мистецтва з урахуванням притаманних їм соціокультурних функцій.

У другому розділі *«Вплив військово-політичної ситуації в Наддніпрянщині у 1918 р. на розвиток видовищних форм мистецтва»* висвітлено державну політику, механізми регулювання в сфері видовищ та культурно-пропагандистську діяльність окупаційних військ Центральних держав.

У підрозділі 2.1. *«Державна політика Гетьманату у сфері видовищ»* представлено один з пріоритетних напрямів державної політики режиму гетьмана П. Скоропадського – розвиток української культури. Через доступність видовищних форм мистецтва акцент ставився на розвиток театру, кінематографу і музично-хорового мистецтва. Державне регулювання сферою видовищ здійснювало Міністерство народної освіти, з 21 червня – Головне управління мистецтв і національної культури (ГУМНК) у складі Міністерства народної освіти і мистецтва (МНОМ). Урядовці театрального і музичного відділів ГУМНК розробляли та впроваджували (у т.ч. розроблені за Центральною Радою) законопроекти на підтримку українського національного театрального і музично-хорового мистецтва, вживали заходів щодо налагодження українського кіновиробництва, розповсюдження у кінопрокаті фільмів з української тематики та написами рідною для українців мовою. Розуміння урядовцями важливості запровадження і поширення нововведень у регіонах держави спонукало до співпраці з громадськими об'єднаннями.

Фінансування новоутворених державних закладів, колективів та планів керівництва театрального і музичного відділів в цілому не завжди здійснювалося в повному об'ємі. Проте зазначеними відділами було досягнуто конкретних результатів. Восени 1918 р. розпочали роботу два державні театри – Державний народний театр і Державний драматичний театр. Для підготовки працівників народних театрів у Києві була утворена Державна драматична школа. Чималим здобутком кінематографічної секції став закон про обов'язковість написів у фільмах українською мовою. Широко була розгорнута програма творення Українських національних хорів (УНХ). У Києві відкрилася Кобзарська школа. З 1 грудня 1918 р. розпочав роботу Державний симфонічний оркестр ім. М.В. Лисенка.

В цей час була здійснена спроба урегулювати оподаткування – одне з найболючіших питань у відносинах між державою і сферою видовищних мистецтв.

14 червня 1918 р. був прийнятий закон про оподаткування прилюдних вистав та гулянок. Недосконалість нового податкового закону викликала дискусію щодо диференційованого оподаткування видовищ. У багатьох містах продовжував стягуватися, а у деяких – був встановлений (Вінниця, Ізюм, Сосниця та ін.), збір з публічних видовищ і розваг (згідно з «Положенням про міські прибутки, видатки, кошториси і відчити» Тимчасового уряду від 29 вересня 1917 р.), що суттєво збільшував ставку загального податку для артистів, творчих колективів, власників та орендарів культурно-мистецьких закладів.

У підрозділі 2.2. *«Культурно-пропагандистська діяльність окупаційних військ»* вияснено позицію і плани Центральних держав щодо означеної діяльності. З'ясовано, що командування німецьких і австро-угорських окупаційних військ чимало уваги приділялося культурно-пропагандистській діяльності. Так, німецька *«Kunst propogande»* організувала гастролі в Україні театральних труп і музикантів з Берліна і Дрездена. Восени в Українську Державу приїздив диригент О. Фрід, а от широко анонсовані гастролі німецького театального діяча М. Рейнгардта та його трупи так і не відбулися. У місцях дислокації військ відкривалися культурно-мистецькі заклади, які мало змогу відвідувати і місцеве населення. В українському кінопрокаті демонструвалися фільми виробництва німецької кінокомпанії УФА. В червні 1918 р. її правління вирішило інвестувати у кінематограф України 3 млн. марок.

У третьому розділі *«Театральне життя в Українській Державі»* показано функціонування професійних театрів, а також визначено роль громадськості у розвитку театральної справи.

У підрозділі 3.1. *«Діяльність професійних театрів»* висвітлено роботу державних і приватних театрів. У деяких містах Української Держави одночасно діяло більше десятка приватних театральних труп різних за направленістю, жанрами і національним складом. Попри пріоритетність піднесення українського театру, вільно розвиватися мав змогу й професійний театр ін. національностей.

Діяльність державних театрів, незважаючи на урядову опіку, не була позбавлена фінансових і матеріальних проблем. До спільних проблем у роботі театральних труп слід віднести: надмірне оподаткування, проблеми з приміщеннями (спекулятивні оборудки, реквізиції), дорожнеча товарів першої необхідності, непостійність електропостачання тощо. Подекуди непорозуміння власників театрів з місцевим самоврядуванням щодо введення і стягнення театрального збору доходили до судових розглядів. Так, у Харкові губернський староста двічі опротестовував в окружному суді постанови міської думи про введення даного збору.

Театри малих форм (кабаре, театри мініатюр), що складали конкуренцію «класичному» театру, працювали у різних містах держави. Не без іронії в пресі зазначалося, що Києву загрожує така кількість кабаре, що доведеться врешті-решт створити спеціальне міністерство у справах кабаре. Популярність цих закладів пояснювалася тим, що відвідувачу у них пропонувалося і кіно, і фарс, і оперету, і різноманітні сольні номери. Яскраве видовище давало можливість на деякий час забути про повсякденні турботи.

Переїзд з більшовицької Росії на територію Української Держави театральних діячів і цілих труп спричинив підвищений попит не лише на приміщення під театр, але й житло для акторів. З іншого боку, нові акторські і режисерські кадри вливалися до існуючих театральних труп. Гастролери з відомими «іменами», роблячи нечувані збори, допомагали театрам переживати кризу. Проте загальні причини, що робили театр недоступним для всіх верств населення, не зникали.

У підрозділі 3.2. *«Роль громадських об'єднань і товариств у розвитку театральної справи»* висвітлено роботу творчих діячів і окремих колективів, що утворювали товариства для провадження театральної діяльності («Вільний театр», «Молодий театр» та ін.); культурно-просвітніх організацій («Просвіта», «Громада», «Культур-Ліга» та ін.); професійних товариств і союзів (колишніх військовослужбовців, робітників, артистів і працівників сцени та ін.).

Дбаючи про розвиток українського театру, утворене представниками української інтелігенції у 1918 р. в Києві приватне пайове товариство «Вільний театр», заклало театральне бюро, відкрило фонд допомоги літнім артистам, сприяло формуванню театральних труп тощо. Для підтримки власної театральної діяльності актори на чолі з Л. Курбасом також організувалися у приватне пайове товариство під назвою «Товариство на вірі «Молодий театр у Києві».

Якщо у містах і містечках театральні постановки здійснювали передусім професійні та аматорські трупи, то на селі практично єдиними театральними дійствами були вистави товариств «Просвіти». Так, на Полтавщині восени 1918 р. за тиждень набиралося до 15 дозволів на українські вистави у селах, що видавалися переважно сільським «Просвітам». Проте отримати даний дозвіл не скрізь було легко. Складнощі в організації вистав виникали через матеріальну скруту товариств. Тому особливо цінною була підтримка з боку української кооперації.

Театральні постановки для розвитку і поширення своєї культури активно використовували національні громади. Так, культурно-просвітні організації євреїв і поляків утворювали драматичні гуртки та відкривали театри.

Часто театральні вистави влаштовували товариства і союзи колишніх військовослужбовців, професійні союзи робітників.

Професійні організації самих же артистів, що були найбільш зацікавлені у поширенні театрального мистецтва, провадили свою роботу не завжди активно і успішно.

У четвертому розділі *«Розвиток кінематографу за Гетьманату»* висвітлено піднесення кіновиробництва та простежено діяльність державних, підприємницьких і громадських інституцій у розвитку кінопрокату.

У підрозділі 4.1. *«Піднесення кіновиробництва в Українській Державі»* встановлено, що на піднесення кіновиробництва вплинули різноманітні чинники: як зовнішні (політична ситуація в більшовицькій Росії, зацікавленість Центральних держав кінематографічним ринком України), так і внутрішні (активність місцевих кіновиробників, відносно стабільна військово-політична ситуація).

Відомі російські кінематографісти, внаслідок неможливості працювати під владою більшовиків, масово виїжджали до Української Держави і Криму. Відсутність приміщень під павільйони у Києві змушувала деякі кінематографічні фірми переносити свою діяльність до Одеси, Харкова, Катеринослава ін. міст. В Одесі, окрім діючих місцевих кінофабрик, розпочали роботу новоутворені.

На початку літа 1918 р. було створено товариство «Українфільма», що мало забезпечити випуск і прокат українських кінофільмів. Безпосередньо з ним налагоджувала тісну співпрацю кінематографічна секція ГУМНК.

Розвиток кіномистецтва, що ставив особливі вимоги до артистів кіно, зумовив відкриття спеціальних навчальних закладів – спостерігалася справжня «студіоманія». Але, як і раніше, у німому кіно грали театральні актори, естрадні та циркові артисти.

Кіновиробництву в Українській Державі перешкоджала висока вартість кіноплівки, яка переважно привозилася з Німеччини. Потрапляючи на ринок через багатьох посередників, вона стрімко зростала в ціні. Як наслідок, дорожчали готові фільми. Відсутність матеріалів для виготовлення фільмів ставила кіновиробників у скрутне становище. Кінематографічний ринок поступово заповнювався німецькими фільмами. Вони відрізнялися красою і чіткістю знімку, але в них не вистачало «психологічного елемента».

У підрозділі 4.2. «*Розвиток кінопрокату*» розкрито умови функціонування кінематографів та напрями розвитку кінопрокату за Гетьманату. Констатовано, що розвиток кінематографу не припинився в силу військово-політичних та економічних обставин.

Власники кінематографів скаржилися на надмірне адміністрування з боку органів влади та надмірні податки. На роботу даних закладів суттєво впливали обмеження часу їхньої роботи, непостійність електропостачання і високі тарифи на електроенергію, загроза реквізиції. Контроль за влаштуванням і утриманням кінотеатрів здійснювало місцеве самоврядування. Чимало організацій і не лише культурно-просвітніх, складаючи власний статут, включали у сферу своєї діяльності влаштування кінематографу.

Кінопрокатники, між якими продовжував існувати монополічний поділ країни на райони, пропонували кіноглядачам фільми вітчизняного і зарубіжного виробництва. Якісний і кількісний стан кінематографічного ринку не давав можливості підходити до фільмів занадто вимогливо. Через появу картин, що «ображали релігійне почуття віруючих», було запроваджено цензуру. Існуючі кінематографи, за висновком театального відділу ГУМНК, знаходилися в руках приватних підприємців, які ставили собі єдине завдання – «добрі збори» і через це прислужували «низькому смакові юрби». Великий попит на нові художні фільми з українськими сюжетами існував не тільки з боку міських кінопрокатних контор, а й з боку сільських «Просвіт». Тому розуміння «сили» кінематографу на державному рівні та серед громадських організацій дало поштовх до розвитку нових напрямів кінопрокату.

У п'ятому розділі «*Розвиток концертної діяльності та естрадно-циркового мистецтва в Українській Державі*» охарактеризовано розвиток концертної діяльності (особливу увагу звернено на УНХ) та з'ясовано роль і

місце естрадно-циркового мистецтва у культурному житті населення.

У підрозділі 5.1. *«Розвиток концертної діяльності»* висвітлено концертну діяльність, яка була у цей час насиченою та різноманітною. Особливе місце серед концертного розмаїття займали виступи хорових колективів. Популяризацією української пісні займалася ціла мережа УНХ, що створювалася громадськістю за сприяння музичного відділу ГУМНК. Ці хори мали стати не лише «гарною розвагою» для населення, але й своєрідною формою роботи в піднесенні національної свідомості і збереженні історичного минулого українського народу.

Концертні виступи організовували як музичні навчальні заклади, так і численні культурно-просвітні і мистецькі товариства. Часто концертні заходи сприяли поліпшенню або вирішенню фінансових потреб громад та різних установ. Поряд з концертними виступами хорових і музичних колективів здійснювалося публічне виконання музичних творів окремими артистами. Справжнє відродження переживало кобзарське виконавство.

Діяльність музичних колективів і співаків, як і всіх представників видовищних форм мистецтва, перебувала під контролем державних органів влади і місцевого самоврядування. З кінця літа 1918 р. губернські старости та міські отамани за вказівкою міністра внутрішніх справ мали організувати контроль за музичним виконанням навіть у ресторанах. Наказувалося: учасників «демонстрацій», котрі мали «напрямок проти державного устрою України», затримувати і відправляти до Росії, а власників ресторанів і керівників оркестрів, що погоджувалися грати монархічні російські пісні, притягати до відповідальності за участь в «демонстраціях» проти держави.

У підрозділі 5.2. *«Естрадно-циркове мистецтво за Гетьманату»* охарактеризовано діяльність естрадно-циркових колективів та окремих циркових артистів, що демонстрували своє мистецтво у стаціонарних цирках і пересувних шапіто, на сценах театрів та естрадних майданчиках. Цей вид мистецтва поряд з театром і кінематографом відіграв важливу роль у становленні культури відпочинку населення. Популярними продовжували бути «постановочні» змагання з боротьби, де розігрувалися звання «чемпіонів».

Цікаво, що доба Гетьманату розпочала своє існування з обрання на гетьманство П. Скоропадського під час Всеукраїнського з'їзду хліборобів, який проходив у цирковому приміщенні.

У різних містах Української Держави діяли цирки і гастролували циркові трупи та окремі артисти. В Україну також переїхало багато відомих в Росії циркових артистів і труп. Тут навіть утворилося два великі успішні комерційні підприємства під однією дирекцією Р. Гамсакурдія і М. Кудрявцева: «цирк Олександра Чинізеллі» у Києві і «цирк Вільямса Труцци» в Одесі. Серед відомих гастролерів виділялися своєю творчістю А. Дуров, І. Лебедев та ін.

Циркові трупи, як і всі видовищні підприємства, зіштовхнулися з високими податками і дорожнечею. Попри існування окремої профспілки, артисти вар'єте і цирку були найменш захищеними у правовому та економічному відношенні серед усіх працівників видовищних форм мистецтва.

У **висновках** сформульовано та викладено основні результати дослідження, котрі винесено на захист:

Стан наукової розробки проблеми свідчить про постійний інтерес істориків до культурно-просвітнього та мистецького життя доби Гетьманату. Незаперечно здобутки цього періоду у культурно-мистецькій сфері привертають увагу і мистецтвознавців. Проте аналіз історіографії та праць мистецтвознавчого характеру засвідчує відсутність спеціальних досліджень, присвячених розвиткові видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського.

Залучений джерельний комплекс з історії розвитку театру, кінематографу, музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва дав змогу висвітлити розвиток видовищних форм мистецтва досліджуваного періоду у рамках, визначених метою і завданнями даної роботи. Зокрема, опрацьовані періодичні видання доби Гетьманату показали, що населення держави відвідувало більше театри малих форм, ніж класичний театр; у циркових програмах здебільшого надавало перевагу «чемпіонатам з французької боротьби» тощо.

Висвітлення розвитку видовищних форм мистецтва вимагає спеціального наукового інструментарію. Використання теоретичних узагальнень, міждисциплінарних зв'язків, погляд на видовища через призму історії повсякденності дало змогу удосконалити наукові підходи до вивчення видовищних форм мистецтва та культурно-духовного життя Української Держави гетьмана П. Скоропадського в цілому.

Відродження української державності у 1917 р. дало поштовх до вільного розвитку української культури. За Гетьманату підтримувалися та розвивалися попередньо розроблені урядовцями Центральної Ради плани і проекти законів в сфері видовищ. Курс на розвиток театрального, музично-хорового і кіномистецтва у 1918 р. дав конкретні результати.

Розміщення військ Центральних держав на території Української Держави мало відчутний вплив на різні сфери суспільного життя. Окупаційні німецька та австро-угорська адміністрації протягом всього періоду своєї діяльності в Україні активно використовували у культурно-пропагандистській роботі можливості театру, музики і кінематографу.

Державна політика у сфері видовищних форм мистецтва розроблялася та впроваджувалася структурними підрозділами МНОМ. Основними її напрямками були розвиток українського національного театру, використання кінематографу для пропагування національної історії та культури, популяризація українського національного музичного мистецтва.

Політики та урядовці сприяли утворенню нових державних театрів, підтримували українські професійні та аматорські трупи тощо. Вживалися заходи для широкого використання кінематографу з культурно-просвітньою метою. Особливого значення надавалося кінематографу в популяризації української мови. Новостворені музичні колективи не лише сприяли розвитку музичного мистецтва, але й якнайкраще слугували просвітнім цілям.

Державні органи влади та місцеві самоврядування впливали на діяльність творчих колективів та функціонування закладів видовищних мистецтв через

видачу спеціальних дозволів на проведення культурно-просвітніх, мистецьких заходів та відкриття відповідних закладів; контроль за надходженням податків; орендно-договірні відносини тощо.

Порядок та процедуру отримання дозволів на місцях ускладнювало самоуправство деяких місцевих чиновників. Надзвичайно складно проходив процес впровадження та стягнення податків у регіонах Української Держави. Численні скарги та клопотання від антрепренерів, культурно-просвітніх товариств та ін. громадських об'єднань постійно надходили до представників влади і самоврядування. Подекуди конфлікти вирішувалися у судовому порядку. Через діяльність театральних комісій при міському самоврядуванні визначалася та скеровувалася культурно-просвітня і мистецька робота у міських театрах і садах, регламентувалися гастрольні виступи творчих колективів і окремих артистів тощо.

Розвиток видовищних форм мистецтва в Українській Державі чітко простежується через призму податкової політики. Механізм оподаткування був складний та непрозорий. Закон від 14 червня 1918 р. не вирішив проблем в оподаткуванні театральних видовищ і розваг. Під впливом громадськості у 1918 р. тривало обговорення питання про диференціацію в оподаткуванні. Продовжувало діяти положення Тимчасового уряду від 29 вересня 1917 р., що дозволяло міському самоврядуванню встановлювати і стягувати міський збір з платних публічних видовищ і розваг.

Активність творчої інтелігенції, яка працювала не лише в державних структурах, але й в громадських об'єднаннях, сприяла піднесенню української культури. На розвиток театрального, музично-хорового мистецтва, розгортання кінопрокатної справи впливала культурно-просвітня та мистецька діяльність різних культурно-просвітніх товариств, кооперативних організацій, профспілок, товариств і союзів колишніх військовослужбовців та ін. Попри труднощі, взаємодія громадськості з державними органами, місцевим самоврядуванням все ж дала позитивні результати для розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі.

Загальному піднесенню видовищних форм мистецтва сприяли приватні підприємці. Зокрема, робота приїжджих кіновиробників у 1918 р. вплинула на стрімкий ріст кінематографічної справи в Українській Державі.

У 1918 р. поглибилися проблеми, що безпосередньо впливали на роботу творчих колективів та культурно-мистецьких закладів. Серед них: «квартирна криза» як у питанні житла для акторства, так – і приміщень для видовищних закладів; спекуляція навколо них; «гардеробна криза»; скрутне матеріальне положення та недостатнє фінансове забезпечення більшості артистів тощо.

На роботу багатьох культурно-мистецьких закладів в Українській Державі мали вплив гастролери, що емігрували з радянської Росії та приїздили з Німеччини та Австро-Угорщини.

3-поміж усіх видовищних форм мистецтва найбільш відвідуваними дійствами усіма верствами населення були циркові вистави. У розважальних закладах виступали численні циркові артисти, у т. ч. представники легендарних циркових династій.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження:

Публікації у наукових фахових виданнях та виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази:

1. Трубочанінов С. В. Розвиток кінематографу за Української держави гетьмана П. Скоропадського (на матеріалах Правобережної України) / С. В. Трубочанінов, О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. – Т. 16 : Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі» (22 жовтня 2010 р.). – С. 393-399.

2. Бачинська О. М. Стан кінематографу в Україні за доби гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська, С. В. Трубочанінов // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2012. – Вип. 5 : На пошану професора М. Б. Петрова. – С. 211-219.

3. Бачинська О. М. Кам'янець-Подільський український національний хор за доби гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2012. – Т. 19 : 130-річчю від дня народження Івана Огієнка присвячується. – С. 281-288.

4. Бачинська О. М. Реалізація програми творення Українських національних хорів за доби гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – 2013. – Вип. 6 : На пошану професора А. Г. Філінюка. – С. 281-289.

5. Бачинська О. М. Театральне життя на Поділлі у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2013. – Т. 20 : 95-річчю заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету присвячується. – С. 50-61.

6. Бачинська О. М. Порядок отримання дозволів на культурно-мистецькі заходи за гетьманату П. Скоропадського (на прикладі Поділля) / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2014. – Т. 21 : Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – С. 214-225.

7. Бачинська О. М. Циркове видовище у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – Вип. 40. – С. 73-77.

8. Бачинська О. М. Оподаткування публічних видовищ і розваг у Гетьманаті Павла Скоропадського / О. М. Бачинська // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. праць / ред. кол. В. С. Смолій, О. І. Гуржій, А. Г. Морозов та ін. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2014–2015. – Вип. 8–9. – С. 181-184.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації:

9. Бачинська О. М. Документи ЦДАВО України про розвиток кінематографу в Україні за доби гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Сучасні засоби

збереження документів та нові методологічні підходи до наукових досліджень і застосування документів Національного архівного фонду України : наук. зб. за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 20–21 вересня 2012 р. Присвячується 75-й річниці утворення Хмельницької області та 90-річчю Державного архіву Хмельницької області. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2012. – С. 131-133.

10. Бачинська О. М. Культурно-мистецьке життя Могилева-Подільського в добу гетьманату П. Скоропадського за матеріалами газети «Жизнь Подолии» / О. М. Бачинська // Четверта Могилів-Подільська науково-красназнавча конференція. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2012. – С. 200-205.

11. Бачинська О. М. Кам'янець-Подільський український національний хор : заснування та діяльність у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Поділля у добу Української революції 1917–1921 рр. : матеріали круглих столів / [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), О. Б. Комарницький (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2013. – С. 29-37.

12. Бачинська О. М. Українські національні хори за доби гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Науковий діалог «Схід-Захід» : матер. всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (м. Кам'янець-Подільський, 10 липня 2013 р.) : у 4-х ч. – Дніпропетровськ : Інновація, 2013. – Ч. 4. – С. 155-158.

13. Бачинська О. М. Культурно-мистецька Вінниця у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Вінниччина : минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження [Матеріали XXV Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, 11–12 жовтня 2013 р.]. – Вінниця, 2013. – С. 325-331.

14. Бачинська О. Діяльність Л. М. Старицької-Черняхівської в Міністерстві народної освіти Української Держави гетьмана П. Скоропадського / Олеся Бачинська // IX науковий семінар «Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.», присвячений до дня народження Михайла Петровича Старицького : матеріали / упорядники О. Гураль, Н. Грабар, О. Мокану. – Київ, 2013. – С. 4-15.

15. Бачинська О. Діяльність подолянина О. Приходька в музичному відділі Міністерства народної освіти у добу гетьманату П. Скоропадського / О. Бачинська // Духовні витоки Поділля: митці в історії краю : матеріали ІV всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 13 березня 2014 р.). – Хмельницький : ХГПА, 2014. – С. 280-284.

16. Бачинська О. М. Діяльність музичного відділу Міністерства народної освіти у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 13, у 3-х т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2014. – Т. 1. – С. 8-9.

17. Бачинська О. М. Єврейські театральні трупи у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Науковий діалог «Схід-Захід» : матер.

III всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (м. Кам'янець-Подільський, 7 червня 2014 р.) : у 4-х ч. – Дніпропетровськ : Інновація, 2014. – Ч. 3. – С. 42-45.

18. Бачинська О. М. Видовищні форми мистецтва на Поділлі у добу гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції [присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, 70-річчю визволення Хмельницької області від нацистських окупантів, 50-річчю з часу утворення Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства] / [Копилов С. А. (співголова), Ресніт О. П. (співголова), Баженов Л. В. (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2014. – С. 283-290.

19. Бачинська О. Участь П. Саксаганського і М. Садовського у творенні державних театрів за Гетьманату (за неопублікованими сторінками спогадів М. Садовського) / Олеся Бачинська // X науковий семінар «Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX – на початку XX ст.», приурочений до дня народження Михайла Петровича Старицького : матеріали / упорядники Н. Грабар, О. Гураль, О. Мокану. – Київ, 2015. – С. 80-91.

20. Бачинська О. М. Перспективи і проблеми театрального сезону 1918–1919 рр. у періодиці доби Гетьманату / О. М. Бачинська // Науковий діалог «Схід-Захід» : матер. IV всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю (м. Кам'янець-Подільський, 25 травня 2015 р.) : у 2-х ч. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – Ч. 2. – С. 44-47.

21. Бачинська О. Міський збір з платних публічних видовищ та місцеве самоврядування у добу Гетьманату / Олеся Бачинська // Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період Української революції 1917–1920 рр. : матеріали круглого столу, м. Кам'янець-Подільський, 2 липня 2015 р. / [редкол.: В. Травінський (співголова), В. Дубінський (співголова), О. Комарницький (співголова), С. Копилов та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – С. 45-48.

АНОТАЦІЯ

Бачинська О. М. Розвиток видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського: історичний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016.

У дисертаційному дослідженні розкрито історичний аспект розвитку видовищних форм мистецтва в Українській Державі гетьмана Павла Скоропадського. Показано напрями державної політики стосовно видовищних мистецтв та шляхи її реалізації, вплив на їхній розвиток перебування окупаційних військ Центральних держав, відношення до них місцевих органів влади і самоврядування. Проаналізовано умови та головні проблеми у розвитку театрального, кінематографічного, музично-хорового та естрадно-циркового мистецтва. Підкреслено, що взаємодія державних органів влади, місцевого

самоврядування, підприємців та громадськості давала конкретні результати. На прикладі досліджуваної доби доведено, що, незважаючи на суспільно-політичні та економічні обставини, видовищні мистецтва не лише добре слугують відпочинку, але й здійснюють певний вплив на населення через доступність у сприйнятті і легкості донесення різноманітних ідей.

Ключові слова: Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського, театр, кінематограф, естрада, цирк, державна політика у сфері видовищ, громадські об'єднання, окупаційна адміністрація, пропаганда.

АННОТАЦИЯ

Бачинская О. М. Развитие зрелищных форм искусства в Украинской Державе гетмана Павла Скоропадского: исторический аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко. – Каменец-Подольский, 2016.

В диссертационном исследовании раскрыт исторический аспект развития зрелищных форм искусства в Украинской Державе гетмана Павла Скоропадского. Показаны направления государственной политики относительно зрелищных искусств и пути ее реализации, влияние на их развитие пребывания оккупационных войск Центральных государств, отношение к ним местных органов власти и самоуправления. Проанализированы условия и главные проблемы в развитии театрального, кинематографического, музыкально-хорового и эстрадно-циркового искусства. Подчеркнуто, что взаимодействие государственных органов власти, местного самоуправления, предпринимателей и общественности давало конкретные результаты. На примере исследуемого периода доказано, что, несмотря на общественно-политические и экономические обстоятельства, зрелищные искусства не только хорошо служат отдыху, но и оказывают определенное влияние на население через доступность в восприятии и легкость донесения различных идей.

Ключевые слова: Украинская Держава гетмана Павла Скоропадского, театр, кинематограф, эстрада, цирк, государственная политика в области зрелищ, общественные объединения, оккупационная администрация, пропаганда.

ANNOTATION

Bachynska O. M. Development of the performance arts of the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky: historical aspect. – Manuscript copyright.

The dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences, specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Ivan Ohienko Kamianets-Podilsky National University. – Kamianets-Podilsky, 2016.

The dissertation is devoted to the historical aspect of development of the performance arts of the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky. In particular,

it shows the directions of the state policy concerning the performance arts and the ways of realization of it. It is emphasized that development of the Ukrainian theatre, cinematograph, musical and chorus art was one of the main directions of the state policy of regime of Hetman P. Skoropadsky. Plans concerning the creation of the Ukrainian cultural and art institutions, associations and establishments for preparation of professional workers of the Ukrainian performance arts were initiated and supported on the state level. It is noticed that the cultural and propagandist activity of the occupational German and Austro-Hungarian administrations which had been using the resources of theatre, music and cinematograph during the whole period of staying on the Ukrainian territory had influence on the cultural and spiritual life of the Ukrainian State. It also clarifies the way the local authorities and self-government affected the subjects of the performance arts through giving of special permissions for conducting of the cultural and educational and art measures, opening of the cultural and art establishments; through control of taxes income; through rental and contractual relations etc.

The investigation analyzes the conditions and the main problems in developing of the theatrical, cinematographic, musical and chorus, variety and circus arts. It is proved that the performance arts were developing in difficult political and economic environment, experienced crisis processes, as the whole Ukrainian society. A special attention is paid to the system of that time taxing of performances and entertainments, which was one of the main problems in activity of the art groups and in functioning of the cultural and art establishments. Actions of the active art intellectuals and entrepreneurs largely facilitated the development and extension of the performance arts. It was concluded that interaction of state authorities, local self-government, entrepreneurs and public gave concrete results. Professional and amateur theatre of different nationalities was developing freely. Two state theatres started their work in autumn, 1918. A great raise was observed in cinematography, especially in the south of the Ukrainian State. Realizing the “power” of cinematography on the state level and among public associations gave a push to the development of new directions of film service. Concert activity of the professional artists and amateurs at this time was saturated and various. Performances of the chorus collectives took a special place among the variety of concerts. The variety and circus art drew attention of population not less than theatre and cinematograph and served as an important factor in formation of its culture and entertainment.

On the example of the era of Hetmanat of P. Skoropadsky it is proved that despite the difficult social and political and economic circumstances, the performance arts serve not just as entertainment, but also make a certain influence on population through simplicity in comprehension and lightness in bringing up various ideas.

Keywords: Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadsky, theatre, cinematograph, variety, circus, state policy in performance sphere, public associations, occupational administrations, propaganda.

Підписано до друку 24.05.2016.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 16-04-02.
Віддруковано з оригіналів.

Друк П.П. Зволейко Д.Г.
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Кн. Коріатовичів, 96; тел. (03849) 30620
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 31.08.2005 р. серія Д № 2276

